

**T.J. Winnifrith, *SHATTERED EAGLES, BALKAN FRAGMENTS*, Londra,
Gerald Duckworth & Co. Ltd., 1995, 171 p. + 10 hărți**

Titlul acestei cărți sugerează printr-o fină aluzie (vulturul = atribut heraldic specific imperiilor) o explicație a prezentului prin trecut, fragmentarea etno-politică a Balcanilor fiind considerată rezultatul competițiilor pentru dominație dintre fostele imperii.

Reprezentând o izbutită combinație dintre cercetările personale de teren și erudiție, scrisă într-un stil accesibil, lucrarea este structurată astfel: Preface (pp. 7-10); Fragments (pp. 11-25); Balkan Latinity (pp. 26-42); The Vlachs Diaspora (pp. 43-55); Vlachs in Albania (pp. 56-70); Vlachs in Romania (pp. 71-81); The Pomaks (pp. 82-97); Greek Fragments (pp. 98-111); Macedonia (pp. 112-126); Kosovo (pp. 127-141); Shattered Eagles (pp. 142-149); Notes (pp. 150-160); Select Bibliography (pp. 161-164); Index (pp. 165-171).

În prefață este afirmată intenția de a corecta două false "mituri" privind situația din Balcani, mituri promovate într-o lucrare apărută în occident (Noel Malcolm, *Bosnia: a Short History*, Londra, 1994).

"Primul mit este acela că într-adevăr există grupuri rasiale distincte, bosniaci, croați, sârbi, vlahi, pomaci (Pomaks), greci, albanezi, turci, clar separate unul de altul prin limbă, religie și cultură, odată pentru totdeauna. Dar, scriind această prefață în satele numeroase din sudul Albaniei, unde vlahii, grecii și albanezii sunt confundați inextricabil, este evident că nu există nici un asemenea lucru ca puritatea rasială. Desigur, endogamia este mai degrabă regula decât excepția în aceste zone izolate, dar avem cu toții mulți strămoși, după cum recunoaște Malcolm când spune că există un însemnat element vlah în populația sârbă.

Al doilea mit pe care istoria îl poate aduce în joc este ideea că o rasă este superioară alteia într-o arie specifică, dacă a ajuns acolo prima. Există câteva exemple evidente ale acestui mit în Balcani. Ungurii, sau românii au ocupat Transilvania primii? Sudul Albaniei cu steaguri grecești în bisericile satești și cu casele arse în cel de-al doilea război mondial este, din nou, un loc ce demonstrează tragica nebulie a acestui mit. Acum există vorbitori de greacă în aceste sate, au existat mai mulți în trecut, locurile lor fiind ocupate de recent sosiții vlahi, dar este greu să știi cine ocupa pământul în secolul XVIII sau în secolul XIV, deși bisericile neglijate în mod trist ar putea să ne povestească ceva. Cine știe și cine este preocupat?" (pp. 8-9). Am reprodus *in extenso* acest lung citat, deoarece conține *in nuce* mesajul acestei cărți, ce nu este altul decât un îndemn la o conviețuire pașnică între etniile Balcanilor, în ciuda politicilor naționale ce obstrucționează acest lucru. Cazul Greciei, ce nu recunoaște în mod oficial minoritățile sale naționale, este amplu tratat – și criticat – de către autor. În continuare, vom oferi câteva citate sugestive în această direcție.

"Există complicația suplimentară, foarte relevantă pentru necazurile Greciei, că în greacă "ethnos" înseamnă "națiune" și, astfel, grecii sunt speriați să admită că au minorități etnice, temându-se de minoritățile naționale ca de un cal troian aflat în mijlocul lor" (p. 12).

"În general, Italia este tolerantă față de minoritățile ei, în contrast cu Grecia, care refuză să recunoască faptul că are albanezi, vlahi sau slavi, admitându-i numai pe turci ca pe o minoritate religioasă. Pe de altă parte, Grecia este foarte doritoare să accentueze prezența grecilor în alte țări" (p. 12).

"Den echome meionotetes – noi nu avem minorități – astfel este strigătul sfidător al multor politicieni și istorici greci" (p. 98).

În continuare, vom oferi cititorului o selecție a celor mai semnificative reflecții ale autorului despre "fragmente etnice" din Balcani, permițându-ne câteva considerații finale personale și o apreciere despre valoarea intrinsecă a acestei lucrări.

Autorul conchide că cifra de 50.000 persoane oferită drept număr total al populației vlahs din Balcani în prima ediție din *Vlachs. The History of a Balkan People*, este prea mică. Vizitând Albania după înlăturarea regimului comunist, conchide că acum numărul vlahilor ar putea fi estimat “în jur de o sută de mii” (p. 21). Totuși, este reprodușă într-o notă de subsol și cifra de 600.000, avansată de E. Scarlatoiu (*La romanité balkanique: origines et diffusion*, în RESEE, XXIX, 3-4 (1991), pp. 191-202).

În capitolul dedicat latinității balcanice întâlnim o serie de considerații interesante. Este combătută din nou teoria grecească asupra originilor vlahilor (p. 28), iar teoria similară românească amendată din nou prin aceeași considerație că nu se poate explica satisfăcător abandonarea ținuturilor de la nordul Dunării (de către românii ce vor deveni ulterior “vlahi”) pentru inospitalierele ținuturi muntoase din sudul Dunării (*Ibidem*). Sunt prezentate unele teorii genealogice ce există printre vlahi, unii pretinzând că sunt descendenții lui Eneas sau Alexandru Macedon (p. 29), sau că numele “fărșeroți” provine de la Pharsalus. Autorul conchide că acest etnicon poate fi pus în relație cu orașul albanez Frashër (p. 30).

Din nou vlahii se bucură de atenția specială a autorului, care pare că are o părere mai bună despre viitorul lor, decât avusese în 1987. Este prezentată situația diasporei vlahs din Australia și SUA, prezentarea fiind pigmentată de transcrierea amintirilor persoanelor mai vârstnice. Astfel, se arată că școlile românești pentru vlahii din sudul Dunării au funcționat până în 1944, deși guvernul român încetase plata salariilor din 1942 (p. 51). Totuși, mai departe se conchide că influența acestora nu a fost niciodată prea puternică și că “partidul pro-românesc a fost, în general, în minoritate în cele mai multe sate balcanice” (p. 72), teză discutabilă și greu de combătut. De asemenea, este redat un surprinzător – doar în opinia autorului – exemplu de loialitate al aromânilor față de statul român. “O familie mi-a spus că autoritățile comuniste le dăduseră lor și altei familii un preaviz de două ore să se mute din Timișoara, unde la frontiera rusească. Destul de surprinzător, aceste experiențe păreau că nu au diminuat fie sentimentele proromânești, fie sentimentul că vlahii erau ușor diferiți, vorbind o limbă diferită și tinzând să se căsătorească între ei înșiși” (p. 51). Din nou autorul estimează populația vlahă din Albania la 50.000 suflete, respingând cifra, avansată uneori, de 200.000, ca fiind un maximum posibil al populației vlahs din Albania (p. 68). Se remarcă faptul că “greaca sub regimul lui Enver Hoge, acum un sinonim pentru infamie, a fost tratată mai bine decât albaneza în Grecia, izvorul principal al democrației, și de aceea a supraviețuit mai bine” (p. 79). Nimic mai simplu de realizat, conchidem noi, sub umbrela protectoare NATO, care a închis ochii la toate matrapazlăcurile grecești în materie de politică față de alte etnii, cum a închis ochii la masacrul operat de armata turcă în rândul kurzilor, pentru înalte rațiuni strategice. Nesurprinzător, doar populația musulmană se bucură de unele drepturi în Grecia, deoarece ambele state făceau parte din NATO. Valentin Hossu-Longin socotea foarte recent că aromânii din Albania numără “circa 500.000 de persoane, aproape o jumătate din populația țării”, fiind recunoscuți ca etnie. Nu comentăm veridicitatea acestei cifre (*A doua Românie. Să nu-i uităm pe aromâni*, în “România Liberă”, 16 mai 1998).

Situația vlahilor din România este destul de amănunțit tratată, autorul făcând două vizite “la fața locului”, una mai amănunțită în 1992, alta mai scurtă în 1993, ultima având drept scop vizitarea satelor vlahs din Dobrogea. Totuși, în ultima vizită, investigațiile autorului s-au mărginit doar la convorbirile purtate cu “comunitățile academice” din București, Constanța și Galați (p. 76).

Este surprinsă chiar o chestiune de istorie românească ce a fost multă vreme estompată, explicit sau implicit. “Se spune că mulți dintre vlahii din sudul Dobrogei au jucat un rol proeminent în Garda de Fier sau l-au sprijinit pe generalul Antonescu, dar nu am fost capabil să stabilesc adevărul acestui zvon, deși acesta ar putea explica naționalismul puternic și sentimentele proromânești ale acestui sector particular din diaspora vlahă” (p. 74). Se arată că la Slobozia a existat un lagăr de muncă unde au fost aduși vlahii din Banat (în 1948, după declanșarea fricțiunilor dintre Tito și Stalin, Gh. Gheorghiu Dej fiind de partea celui din urmă, n. ns.), după ce fuseseră mutați

acolo după cedarea părții sudice a Dobrogei în favoarea Bulgariei (1940). Conform estimărilor autorului, 5.000 din cei 50.000 locuitori ai orașului Slobozia sunt vlahi (p. 75). Acesta a participat la o petrecere dată de comunitatea vlahă din Slobozia, unde a putut să constate că generația tânără – mai ales tinerele intervievate de autor – “își rețineau în mod clar identitatea”, vorbind vlahă, pe lângă o “excelentă engleză” și știind de unde se trăgeau familiile lor înainte cu 70 ani (p. 75). Sunt notate și cifrele recensământului oficial din România, ce dăduseră în 1992 un număr de 21.089 aromâni și 6.999 macedoromâni.

În continuare este tratată situația pomacilor (Pomaks), populație musulmană ce vorbește bulgară, socotită urmașă a bulgarilor musulmanizați. Această populație trăiește actualmente în munții din sudul Bulgariei, de-a lungul frontierei în nord-estul Greciei, în Macedonia iugoslavă (în mod răzleț), chiar și în Albania. La p. 83 se dă cifra de 275.000 pomaci pentru Bulgaria și 25.000 pentru Grecia, conchizându-se că, probabil, există cam 25.000 de pomaci în Iugoslavia și Albania.

Este notată existența unor fragmente de populație grecească în Apulia și Calabria, populație ce este bine tratată de autoritățile italiene, existența unui număr mic de musulmani în Turcia, vorbind o greacă arhaică și coruptă de limba turcă (p. 103), existența unui dialect numit “tsakonian”, vorbit de puțini oameni în vârstă în cinci sate din Peloponezul estic. Se presupune că acest dialect își are originea în vechea limbă vorbită de spartani (p. 104). Menționarea unei populații georgiene trăitoare în Grecia, vorbitoare a limbii “laz”, limbă cu greu recunoscută în fosta Uniune Sovietică și a familiei vlahă Averoff, ce a dat câțiva politicieni pentru Grecia, încheie capitolul consacrat grecilor (*Ibidem*).

Capitolul consacrat Macedoniei abundă în descrierea războaielor trecute și rivalităților actuale pentru stăpânirea acestei regiuni, în virtutea dreptului istoric al “primului venit”. Macedonia a trecut de la bizantini la slavi, a revenit la bizantini, a fost deținută de turci pentru o lungă perioadă, fiind din nou disputată între statele naționale moderne din Balcani. Reclamarea stăpânirii acestei regiuni în virtutea dreptului “primului venit” este un nonsens în opinia autorului. Se conchide că dacă această regulă ar funcționa, o mare parte din Anglia ar trebui să fie deținută de velși, iar o mare parte din SUA de către indienii nativi. Australia ar urma să fie deținută de aborigeni iar Africa de Sud de către hotenți, atât albi afrikaaneri cât și populația de culoare, bantu, trebuind să fie excluși de la împărțală (p. 116). Această judecată de valoare dezvăluie în mod poznaș vechea zicală despre ce-i este permis numai lui Jupiter și nu-i este permis unui muritor de rând. “Dreptul istoric” devine un nonsens sau o chestiune delicată pentru actualele mari puteri, foste odinioară puteri coloniale. Spre consolare, poate fi invocată din nou hegeliiana “violență a istoriei”. Să mai notăm doar că în actuala Macedonia aromânii aveau în 1998 emisiuni de radio și televiziune iar în școli aromâna era învățată ca limbă străină (Valentin Hossu-Longin, *op. cit.*).

În capitolul despre Kosovo este schițată sumar istoria acestei regiuni strategice ce are ca vecini Muntenegru, Albania, Macedonia și Serbia, arătându-i-se istoria tragică datorită numeroaselor bătălii, cele mai celebre – funeste pentru creștini – fiind cele câștigate de turci în 1389 și 1448. Supraviețuirea ca stat formal independent constituie o problemă pentru Kosovo datorită numărului mic al populației (după datele din 1981 Kosovo avea 1.584.440 locuitori, Slovenia 1.891.864 locuitori, Macedonia 1.909.112, iar Muntenegru 584.310, vezi p. 139, nota 11). Sunt dezvăluite condițiile economice grele ale regiunii, cu economia controlată de sârbi și cu reducerea posibilităților ca tinerii din regiune să poată munci ca “muncitori oaspeți” în Germania (pp. 139-140). Se conchide în final că o posibilă variantă pentru Kosovo ar fi unirea cu alt stat balcanic, Macedonia părând a fi cea mai bună soluție (p. 140). Recentul război din Kosovo pare să infirmе această concluzie a autorului.

În capitolul final se schițează un fel de filosofie a istoriei, cu rol pedagogic, pornindu-se de la actuala fragmentare etno-politică din Balcani, fragmentare datorată dispariției unor imperii.

“Ca și Imperiul Britanic, Imperiul Roman are puțini apărători. Și totuși, în ambele imperii era posibil pentru civilii cei mai lipsiți de apărare să călătorească în siguranță de la un capăt la altul al unei provincii. Chiar habsburgii au adus ornamente de civilizație neuitate de către croați... Iugoslavia a fost mai fericită sub Tito și chiar sub dinastia Karageorgevic decât este acum... Imperiile sunt rele când impun, de regulă prin forță, uneori prin persuasiune, un mod de viață în loc de altul, distrugând sau corupând o limbă, cultură sau religie băștinașă, presupunând că autoritatea imperială este superioară. Invazia imperială poate lua multe forme și lăsa multe moșteniri... Sfârșitul imperiilor lasă în spate fragmente desperecheate. Un fragment mai mare, o moștenire mai periculoasă” (p. 148).

“Această carte are puține de spus despre viitor, dar sugerează că prezentul nu poate fi controlat de către trecut, și că ideologiile naționale, ca și mitologiile imperiale probabil fac mai mult rău decât bine. Desigur, imperialismul a iscat un resentiment și resentimentul a iscat răzbunare” (p. 149). Arătând că lucrurile au evoluat spre direcția răzbunării în Ulster, Țara Bascilor, Iugoslavia și Caucaz, autorul conchide că această carte se vrea o pledoarie spre urmarea unei “direcții diferite” (*Ibidem*). Evident, este vorba despre o concluzie înțeleaptă, dificil de pus în practică – din păcate – în sud-estul Europei deoarece, printre altele, lacrimile și sângele înaintașilor apasă greu asupra conștiinței urmașilor. Chiar autorul amintește teribilul exemplu al unei biserici bulgare din Batak, ce adăpostește astăzi craniile a două mii de bulgari uciși de turci cu prilejul răscoalei din 1876. Intervine aici și tipul de psihologie colectivă existentă la un popor, psihologie ce-i determină modul de acțiune (a se vedea cruzimea unanim recunoscută a așa-zișilor “comitagii” bulgari, cu care ascendenții aromânilor din Dobrogea au avut și ei cândva de a face). În plus, Balcanii nu constituie o zonă cu problema frontierelor relativ bine rezolvată ca în Occident, nebeneficiind nici de standardul de viață de acolo, care diminuează – fără a elimina – pasiunile naționaliste.

În încheiere să notăm doar că această lucrare ce tratează un subiect delicat oferă cititorului occidental o informare corectă despre situația generală a “fragmentelor etnice” din Balcani, lucru pentru care autorul britanic merită toată considerația.

Florin Pintescu